

töretlen lendülettel ível felfelé az exportértékesítés mindegyik vállalat cikkeiből. A legutóbbi Budapesti Nemzetközi Vásáron olyan nagymérvű újabb érdeklődés nyilvánult meg valamennyi, de különösen a kosár- és fűzvesző-áru, valamint a gyümölcszörpök és gomba iránt, hogy egyelőre annak kielégítésére nem gondolhatunk ugyan, de sürgősen fel kell fejleszteni ezekből a termelést, hogy a világpiacon versenyben le ne maradjunk. A piac kétségkívül azé lesz, aki a fejlesztési versenyben gyorsabb.

Ugyancsak a legutóbbi Nemzetközi Vásár egyik tapasztalata volt az is, hogy külkereskedelmi vállalatunk elsősorban a saját és csak másodsorban a termelő vállalatok érdekeinek szem előtt tartásával kötöttek meg több hosszúlejárátú szerződést, amelyeket egyelőre felmondani sem lehetne.

Ezeken elgondolkozva felmerül a kérdés, hogy nem volna-e időszerű, a szövetségi kereskedelemhez hasonlóan, az OEF felügyelete alatt felállítani *egy erdészeti külkereskedelmi irodát*? Az országos exportvállalatok nagy volumenében a még nem nagyon nagy szerepet játszó erdőgazdasági termékek forgalma bizonyára háttérbe szorul néha egy-egy jó, másik üzlet kedvéért.

Szólni kell végül arról is, hogy kétségkívül jótékony hatással lenne a melléktermékek hasznosítására, ha rendezés alá kerülne a vállalatok profilja. Nem ritka eset, hogy egy városban kétféle vállalatnak is van üzemvezetősége és mindkettő hasonló természetű begyűjtéssel vagy éppen faáru-termeléssel foglalkozik. Így az erők szétforgácsolódnak, de szétforgácsolódnak a beruházási és egyben a fejlesztési lehetőségek is. Nem kis része van a rendezetlenségnek is abban, hogy a melléktermék vállalatok faáru üzemek fejlesztésére költhettek az elmúlt években jelentős, de mégsem elegendő összegeket csak azért, hogy a vállalat nagyságrendje, termelési értéke mindenáron emelkedjék.

Mindez csak néhány gondolat abból a terjedelmes témakörből, amelyet az erdei melléktermelés igen változatos és felette gazdaságos termelési kérdései, valamint a jobb kiaknázáshoz szükséges fejlesztés problémái foglalnak magukba. Az eddig e téren évről évre elért és ugrásszerűen felfelé ívelő eredmények megnyugtatók abban a tekintetben, hogy érdemes ezekkel a kérdésekkel törődni és sokkal bátrabban kellene és lehetne fejlesztésükkel foglalkozni, mint ahogy azt eddig tettük.

Erdőrendezésünk fejlesztésének lehetőségei

KIRÁLY LÁSZLÓ

Jelenlegi üzemtervezési módszerünk már több mint egy évtizedes, A módszer részletes leírását tartalmazó 100/1955-ös Erdőrendezési Utasítás a gyakorlatban jól bevált, s nagyban hozzájárult erdőgazdálkodásunk tervszerűbbé tételéhez. Sajnos a benne foglaltakat a gyakorlatban — részben munkaerőhiány, részben egyéb okok miatt nem sikerült teljes mértékben érvényre juttatni (pl. részletalakítás, a termőhely leírás, az általános rész összeállítása és a középkorú állományok ellenőrző becslése terén).

Az Utasítás több pontja ma már helyesbítésre szorul. Időközben szervezeti változások történtek és kiegészítő, módosító rendeletek jelentek meg. Ez utóbbiak közül legjelentősebbek az erdősítések új elszámolási rendjéről és a 10 éves tervidőszak alatti gazdálkodás bírálatáról kiadott rendelkezések. Az Utasítás megújítását már ezek is indokolják, a döntő ok azonban az, hogy az erdészeti távlati tervezéssel szembeni követelmények 1955 óta erősen fokozódtak.

Az erdőrendezés fejlesztésének irányát, célját tehát elsősorban az határozza meg, hogy milyen távlati tervekre van szüksége a gazdálkodó szervnek és a felső szakirányításnak.

Meg kell jegyezni, hogy a továbbiakban az „erdőrendezés” fogalmat a szokásnál tágabban értelmezem. Eszerint az erdőrendezés körébe — szocialista viszonyok között — nemcsak a fatermelési tervek elkészítése és azok végrehajtásának ellenőrzése tartozik, hanem minden ezzel szorosan összefüggő távlati erdőgazdálkodási tervezés és a távlati tervek végrehajtásának folyamatos és időszaki ellenőrzése.

A kívánalmaknak megfelelő korszerű tervek a régi technológiával gazdaságosan nem állíthatók elő. Új módszerekre, új eszközökre, új gépekre van szükségünk, vagyis fejlesztenünk kell a technológiát.

A technológia és a kész tervek fejlesztése szorosan összefügg, hiszen az üzemi tervek fejlesztésének lehetőségeit az új módszerek, eszközök, gépek határozzák meg. A kívánalmaknak legjobban megfelelő terv viszont már — legalábbis elvileg — konkrétan meghatározza előállításának optimális technológiáját.

Természetesen erre csak akkor van lehetőség, ha az új módszerű tervek készítés előfeltételei megteremthetők. Ezek az előfeltételek: *a tervező szerv fejlesztése, a szervezet fejlesztése és a műszaki képzettség fejlesztése.*

A fejlesztés irányát mindezek együttesen határozzák meg. Mivel azonban az előfeltételek kötöttségeit (létszám- és pénzügyi keret) jelenleg nem áll módomban számításba venni, az előfeltételeket külön tárgyalom. (A fejlesztési program *ütemezését* kétségtelenül döntően az előfeltételek fogják meghatározni.)

A következőkben szeretnék vázlatos áttekintést nyújtani erdőrendezésünk fejlesztési lehetőségeiről. Mivel a téma túl nagy ahhoz, hogy egy cikk keretében részleteiben is tárgyalni lehessen, egyelőre csak — olykor tartalomjegyzékszerű — vázlatos összefoglalásban igyekszem közölni azokat az elképzeléseket, amelyeket a szakirodalom terén végzett tájékozódásom, munkatársaim elgondolásai és saját elgondolásaim alapján a sokféle lehetőség közül jelenleg legcélszerűbbnek látok.

1. Az erdőrendezésfejlesztési munkák célja: Az állapotfelvételi módszerek, az erdészeti távlati tervezés, valamint a nyilvántartás és ellenőrzés tökéletesítése.

11. Az állapotfelvételi módszerek tökéletesítésénél két fókuszpontot kell figyelembe venni:

a) Meg kell határozni, milyen információkra van szükségünk. Az információk teljes gazdasági értéke az információmennyiség függvényében kezdetben rohamosan, később egyre kisebb mértékben növekszik. Az adatfelvételi és adatfeldolgozási költségeknél éppen fordított a helyzet; a költségek a kezdeti lassú növekedés után egyre rohamosabban növekszenek. Amennyiben mindkét függvényt ismernénk, adott optimumfeltétellel ki lehetne számítani az optimális információmennyiséget, amely feltehetőleg az idő függvényében növekszik.

Sajnos a gyakorlatban ez nem ilyen egyszerű, s gyakran csak utólag derül ki, hogy az adatszolgáltatás túlzott vagy hiányos.

Bonyolítja a helyzetet, hogy az erdőrendezési adatfelvétel hármast célt szolgál. Ezek:

aa) a természetes fatermelési folyamatnak és az emberi beavatkozások hatásainak ellenőrzése,

ab) a tervezés alapjainak megteremtése,

ac) adatszolgáltatás az erdészeti tudományok számára.

Erősen befolyásolja az adatfelvétel és -feldolgozás módját az is, hogy milyen nagy területi egységre van szükségünk megbízható adatokra és milyen pontossággal. A gyakorlatban ez úgy jelentkezik, hogy az adatszolgáltatás pontossági és mélységi követelményeit erdőrésztletre, községre, erdészetre, erdőgazdaságra, erdőrendezésre, egyéb nagyobb területi egységre és országosan külön-külön megadjuk.

Az eddigiekkel szemben elsősorban a termőhelyi adatok (domborzat, talaj, potenciális fatermőképesség, természetes erdőtípus) felvétele jelent többletet, de az aktuális állományra vonatkozó adatok körét is bővítenünk kell. Ezzel szemben néhány kevésbé jelentős adat elhagyható.

b) Olyan módszereket kell találni, amelyekkel erdeinkről a kívánt információmennyiség minimális munkaerő- és költségárfordítással rövid idő alatt beszerezhető. Az információk megkívánt mennyisége és összetétele elvben meghatározza az információszerezés optimális módszerét.

A gyakorlatban ez sem egyszerű, mivel a munkabérekkel való kalkuláció — a munkabérek számának korlátozott volta és a szabott munkabérek folytán — könnyen téves eredményre vezethet. A munkabérmegtakarítást tehát lényegesen nagyobb súllyal kell figyelembe venni, mint amennyi a munkabérek költség alapján adódna.

Az adatfelvétel terén kétségtelenül a fotogrammetriai, ill. légfényképértelmezési eljárásoké és a korszerű, matematikai-statisztikai alapon megtervezett mintavételi

eljárásoké a jövő, adatfeldolgozás terén pedig a gépi adatfeldolgozása. Speciális kérdések vizsgálatakor jó szolgálatokat tehet az ún. „representatív” (mintavételes) adatfeldolgozás is.

12. Az erdészeti távlati tervezés tökéletesítésére többféle lehetőség mutatkozik:

a) Ne csak egyes erdőrészekre és egyes községekre tervezzünk. Terjesszük ki a tervezést nagyobb területi egységekre; erdészetekre (üzemterv), erdőgazdaságokra (távlati erdőgazdálkodási terv), nagyobb területi egységekre (regionális terv) és az egész országra (országos hozadékszabályozás az évente felvett üzemtervek összesített adatai alapján, erdőgazdaságpolitikai tervek).

b) Terjesszük ki a távlati tervezést az erdészetek, erdőgazdaságok egész gazdálkodására. Itt elsősorban a feltáráshálózat és a faanyagmozgatás megtervezésére gondolok, amely szorosan kapcsolódik a vágáskoncentráció lehetőségét biztosító fatermelési tervhez. A tervezés kiterjesztésével jobban lehetne biztosítani az éves tervekkel való szorosabb kapcsolatot is.

c) A távlati tervezés időben történő kiterjesztése szintén szükséges lenne. Ilyen hosszabb időre szóló terv (kerettery) pl. az erdőfeltárási alapterv is, melynek a 10 éves üzemtervekkel való kapcsolata egyelőre intézményesen még nincs biztosítva. Célszerű lenne átfogóbb keretterveket is készíteni, s ezenfelül minden 10 évre szóló üzemtervet egy egész rövid, hosszú időre szóló távlati tervvel is kiegészíteni. (Jelenleg ilyen csak fafajpolitikai vonatkozásban van.)

d) A tervezés minőségének emelése érdekében jobban szem előtt kell tartani, hogy a távlati tervek csupán tájékoztató jellegűek, tehát csak ott lehetnek szigorúak, feltétlenül kötelezők, ahol ez feltétlenül szükséges; másutt „lazának” kell lenniük, vagyis meg kell hagyni a gazdálkodó szerv részére a két, vagy több megoldás közötti választás lehetőségét. Ez — a fahasználatok és erdősítések vonalán — sürgősségi kategóriák bevezetésével és a célállománytípusok nem túl szoros megkötésével biztosítható.

A tervezés minőségének emelése érdekében az előhasználatok halmozott területének előírása mellett egyszeres területet is fel kellene tüntetni. Fontos lenne a tervezési adatok térképen történő feltüntetése is a nyilvántartási térképpel való összehasonlíthatóság biztosítása végett.

13. A nyilvántartás és ellenőrzés tökéletesítése terén első helyen kell megemlíteni a nyilvántartási térképet, amelyről az üzemterv kezdő időpontja óta elvégzett munkák könnyen leolvashatók megfelelő jelkulcs alkalmazása esetén.

A nyilvántartás vezetésével egyidejűleg célszerű lenne az állapotváltozást is rögzíteni az érintett erdőrészekben. (Erdősítés esetén ez most a IV/a jelű nyomtatvány sikeres erdősítés rovatában történik, fokozatos felújítás esetén azonban a visszamaradt fatömeget nem tartjuk nyilván.)

A nyilvántartás vezetését — s általában az üzemterv használatát — nagymértékben megkönnyítené, ha egy erdőrészlet erdőleírása, tervezése, nyilvántartása és állapotváltozási kimutatása — a szükséges szöveges feljegyzésekkel és rendező adatokkal együtt — egy lapoldalra kerülne. (Az erdőrendezési felügyelő az adatokat évente munkalapokon gyűjtené ki összesítés végett.) Az üzemtervben előírt feladatok teljesítésének ellenőrzése az erdőrendezési felügyelő feladata. Emellett a folyamatos — csak az érintett erdőrészekre kiterjedő — ellenőrzés mellett — az egymást követő üzemtervek kapcsolatának biztosítása érdekében — az üzemtervek megújításakor az erdőrendezőnek is bírálatot kell gyakorolnia az elmúlt tervidőszak gazdálkodásáról. (Ezt az Erdőrendezési Utasítás már említett kiegészítő rendelete elő is írja.) Mivel mindkét ellenőrzés csupán durva (a felvételnél pontatlanabb eljárással történő) ellenőrzés lehet, szükségesnek látszik egy szűrőpróbás, szabatos (a felvételnél pontosabb eljárással végzett) ellenőrzés bevezetése. Ennek az eljárásnak a következő előnyei lennének:

a) Az üzemtervezés fatömegmérési munkáinak nagy része elhagyható lenne, elég lenne csak az egész gyér állományokat és a hagyásfákat törzsenként felvenni, másutt pedig csak szögszámolópróbás ellenőrzést végezni.

b) A szűrőpróbák adnák a később meginduló termőhelytérképezés vázát.

c) Az üzemtervezés minősége pontosabban ellenőrizhető lenne.

d) A gazdálkodás aránylag kis munkaráfordítással szabatosan ellenőrizhető lenne.

e) Lehetővé tenné a gépi úton összeállított üzemtervi kimutatások korrekcióját és szakszerűbb kiértékelését.

f) A felvett adatokból a felső vezetés speciális igényeinek megfelelő kimutatások lennének készíthetők.

g) Az adatok országos feldolgozása lehetővé tenné az országos erdőstatistika korrekcióját, használatban levő fatermelési tábláink alkalmazhatóságának ellenőr-

zését, valamint statisztikus fatömeg és fatermési táblák ill. függvények kidolgozását.

h) A tudományos kutatás számára széleskörű alapanyagot biztosítana.

2. Az új módszerek kidolgozásának módja.

21. Erdőrendezési üzemi kutatómunka. (Itt nem tudományos kutatómunkára gondolok, csupán a külföldi és hazai tudományos eredmények gyakorlatba való átültetésére.) Ide tartozik:

a) a szakirodalom tanulmányozása,

b) külföldi módszerek helyszíni tanulmányozása,

c) elméleti jellegű megfontolások,

d) előkészítő kutatási feladatok megoldása. (Ez utóbbiak között tudományos jellegű feladatok is vannak, amelyeknek megoldása természetesen már az Erdészeti Tudományos Intézetre tartozik.)

22. Kísérleti üzemtervezések különböző erdőgazdasági tájakon. Az íróasztal mellett kidolgozott módszereket a gyakorlatban feltétlenül ki kell próbálni, mielőtt általános bevezetésre kerülnének. Ilyen irányú kísérletek már eddig is előfordultak (a budapesti, zalaegerszegi, veszprémi, szombathelyi és miskolci erdőrendezőségeknél), a jövőben azonban módszeresen, az üzemi erdőrendezési feladatoktól elkülönítetten kellene foglalkozni kísérleti üzemtervezésekkel. Jelenleg ilyen munka folyik a visegrádi erdőszéknél.

23. Egyéb kísérleti jellegű tervezések. A már említett távlati erdőgazdálkodási tervezéseken, regionális tervezéseken és országos erdőgazdaságpolitikai tervezéseken kívül ide tartozna minden más távlati tervezési feladat is.

3. Az új erdőrendezési eljárások bevezetésének előfeltételei.

31. Az előkészítésre idő és munkaerő biztosítása. Erdőrendezőségeink 1965. év végéig erdőterületrendezési munkákkal vannak elfoglalva. Utána az üzemtervezési lemaradás felszámolása lesz a fő feladat. Erre a következő lehetőségek vannak:

a) A lejárt üzemtervek hatályának meghosszabbítása (a jelenlegi kibővített zárójegyzéknyelv felvételhez hasonló eljárással).

b) Gyorsított üzemterv megújítás. (Azokban a községekben, ahol az üzemterv minősége vagy a változások nagy mértéke az üzemtervek hatályának meghosszabbítását nem teszi lehetővé.)

c) A még nem üzemtervezett kisebb erdőket egyszerűsített üzemtervezési, erdőleltározási eljárással kellene felvenni, hogy az országos erdőnyilvántartás, erdő-törzskönyv mielőbb felfekteszhető legyen.

Ezen munkák előtt és alatt folya az előkészítő erdőrendezés-fejlesztési munka.

A fejlesztési munkák elvégzésére megfelelő létszámú erdőrendezés-fejlesztési csoportot kellene életre hívni. Ennek feladata lenne:

a) az üzemtervek hatályának meghosszabbítására vonatkozó módszer kidolgozása,

b) gyorsított üzemtervmegújítási eljárás kidolgozása,

c) egyszerűsített üzemtervezés ill. az országos erdőleltározás metodikájának elkészítése,

d) a 2. pontban kifejtett erdőrendezési kutatási és kísérleti munkák,

e) az új erdőrendezési utasítástervezést elkészítése.

32. Az erdőgazdaságok szervezeti felépítésének állandósítása. Legfontosabb lenne az erdőszékek határainak olyan mérvű rendezése, hogy már csak ritkán következzenek be lényeges változások.

33. Az erdőrendezés átszervezése erős központi részleggel rendelkező erdőszéki távlati tervező és ellenőrző szervé.

a) Az új erdőrendezési eljárás bevezetése előtt a központi részleg keretében feltétlenül létre kellene hozni egy térképészeti (fotogrammetriai-geodézai-kartográfiai-térképsokszorosítási csoportot, egy fejlesztési csoportot, egy tervező és műszaki irányító csoportot, egy ellenőrző részleget, egy központi talajlaboratóriumot és egy önálló erdőszéki gépi adatfeldolgozó üzemet.

b) Az új feladatoknak megfelelő mértékben növelni kellene a létszámot és a költségelőirányzatot.

c) Az erdőrendezőségeknél is szükség lenne csoportvezetői státusra, mint ahogy ez más erdőszéki szerveknél is megvan. Az előbb említett központi csoportok vezetőin kívül szükség lenne még felelős üzemtervszerkesztő csoportvezetőkre, akik megszerveznék és összehangolnák az erdőszéknél folyó üzemtervezési munkákat, valamint talajlaboratórium vezetőkre, akik a vidéki kisebb talajlaboratóriumok munkájának irányítása mellett, mint tájspecialisták irányítanak a termőhelyfeltárási és erdőtípológiai munkákat is. A magasabb fizetéssel, felelősségteljesebb munkával járó csoportvezetői beosztás — amennyiben kiválóan végzett munkához és magasabb szak-

tudáshoz lenne kötve — ösztönző hatást gyakorolna és a szakmai továbbképzést is elősegítené.

d) A fiatalok megfelelő arányát és az erdőrendezőik szükséges erdőgazdasági gyakorlatát biztosíthatná egy olyan káderpolitikai elv, amelyik kimondaná, hogy akik erdőgazdaságnál akarnak dolgozni, 1 vagy 2 évet töltsenek az erdőrendezőiségeknél, akik pedig az erdőrendezőiségeknél szeretnének véglegesen elhelyezkedni, 1—2 évig dolgozzanak az erdőgazdaságoknál.

e) A szükséges szervezési intézkedések között meg kell még említenem az egyes erdőrendező csoportok gépkocsival való ellátását, a vidéki kisebb talajlaboratóriumok felállítását, valamint az erdőgazdaságok és erdőrendezőiségek határainak összehangolását úgy, hogy egy erdőrendezőiséghez 2—3 erdőgazdaság területe tartozzék.

34. A szakképzettség fejlesztése terén az „erdőrendező szakmérnök”-képzés megszervezése és beindítása, valamint a jobb képzettségűek fokozott erkölcsi és anyagi megbecsülése lenne a két legfontosabb feladat.

4. Az elképzelt korszerű üzemterv 10 éves, munkaerőhiány esetén hegyvidéken esetleg 20 éves időszakra készülne. Egy erdészeti területén található összes erdő egy évben kerülne felvételre. Az üzemtervezésre kerülő erdészeti területeket — minden évben az erdészeti területek 10%-át — ismétlés nélküli, véletlen mintavételes eljárással kellene kiválasztani. Az egy évben felvételre kerülő erdészeti területek egyenletes eloszlása érdekében célszerű lenne az erdészeti területeket 10-es csoportokba összefogni és a kiválasztást az egyes csoportokon belül véletlenszerűen végezni. Az egy erdészeti területén belül fekvő erdőkről minden kezelő szerv részére külön üzemterv készülne. Az egyes üzemtervek tartalma:

41. Üzemi térképek. Ha lehet, fotogrammetriai úton előállítva. Sokszorosított — legalábbis az összefüggő nagyobb erdőterületekre — többszínnyomással. A jelenleginél jóval nagyobb vonalsűrűség; új, kibővített jelkulcs. Az erdőrészeszetek számának csökkentése végett — legalábbis a hegyvidéken — jóval nagyobb tagok. Nagyobb üzemtervekhez többféle térképet kellene mellékelni. Pl.:

- a) Szintvonalas üzemi térkép.
- b) Termőhelytérkép.
- c) Termőhelytípustérkép.
- d) Erdőtípustérkép.
- e) Statisztikai térképek (korosztály, fejlődési szakasz, fafaj, vágásérettség stb. szerint).
- f) Esetleges távlati tervtérképek.
- g) Üzemi tervtérkép a tervelőírások jelkulcs szerinti ábrázolásával.
- h) Üzemi munkatérkép (szintvonal nélküli, nem színnyomásos, nagy példányszámban sokszorosított térkép).
- i) Nyilvántartási térkép, amelyen az elvégzett munkákat a tervtérképnek megfelelő jelkulcs szerint kell ábrázolni.
- j) Átnézeti térképek.

42. Üzemi könyv. Az üzemi könyv a területkimutatásból (amely egyúttal tartalomjegyzék is) és az erdőrészeszetlapokból állna.

a) A területkimutatás a jelenlegihez hasonló lenne, csak jelentéktelen módosítások szükségesek. Független lenne egy helyrajzszám-kimutatás és egy területváltási jegyzék (Bakó Gyula javaslata).

b) Az erdőrészeszetlapok baloldalán: az erdőleírás, mégpedig fent az állományleírás, középen a gyepszint és talaj leírása, valamint az üzemtervi feljegyzések, lent az állapotváltozások nyilvántartása (véghasználatból visszamaradó fatömeg és az erdősítés eredményessége), valamint különböző, statisztikai célt szolgáló adatok; jobboldalán: fent a fahasználatok területi és fatömegelőírásai, középen balra a fahasználatok fatömegének fafajonkénti előírása, jobbra a fahasználatok és erdősítések nyilvántartása, lent balra az erdősítési terv, jobbra pedig a nyilvántartás összesítése szerepelne. Egy lapoldalon tehát egy erdőrészeszetre vonatkozóan minden adat megtalálható lenne, s így az üzemterv igen könnyen kezelhető lenne.

A jelenlegi üzemtervi nyomtatványok bevezetésekor még 5—6 erdőrészeszet fért egy oldalra. Ma már — a leírással szemben támasztott követelmények fokozása folytán — csak 2—4 erdőrészeszetet tudunk egy oldalra leírni, s így a régi nyomtatványoknak az összesítési munkánál mutatkozó előnye jelentéktelen; ami pedig a terjedelmet illeti, az új típusú üzemterv még valamivel kevesebb lapot is tartalmazna a réginél.

Az erdőrészeszetlapok sorrendje megegyezne a területkimutatással. Az elsődleges célok szerinti összesítések, az összes egyéb szempont szerinti összesítésekkel együtt gépi úton készülnének.

Az eddigi üzemtervekkel szemben a következő új adatok jöhetnek szóba: termőhelytípus, (*Babos Imre, Járó Zoltán, Szodriát István javaslatai*), erdőtípus, (*Majer Antal* szerint), lágyszárúak, állományjellemző mutatószám (statisztikai célra), biológiai felső magasság (*Magyar János* javaslata), abszolút fatermési osztály (az adott magassági fejlődésnek megfelelő maximális összfatermés-átlagnövedék), körlap-összeg, összfatermés folyónövedéke, aktuális fatermőképesség, potenciális fatermőképesség, erdőérték, záródásihányal arányos üres terület (*Magyar János* javaslata), az üres terület jellege, termőhelyhasznosítás foka, technikai típus (*Pankotai Gábor* javaslata), az elő- vagy véghasználat sürgőssége (4 vagy 5 fokozat), az erdősítés sürgőssége (4 vagy 5 fokozat), egyszeres előhasználati terület (eddig csak a halmozott terület szerepelt), stb.

Ezek közül az adatok közül ki kellene választani a legmegfelelőbbeket.

A jelenlegi üzemtervek adatai közül elhagyhatók lennének:

a mag és sarj eredet rovatai (a sarj üzemmodót a fajaj után írt „S” betűvel lehetne jelölni), termőhelyi (relatív fatermési) osztály, folyónövedék, átlagnövedék, üres (nem erdősült) terület, vágásérettségi mutató (helyette rögtön a vágásérettségi csoport írható).

43. Üzemi zsebkönyv.

Az üzemtervekről régebben is készítettek zsebben hordható kivonatokat, ma is több erdőgazdaságnál vannak rendszeresítve ilyenek.

Az üzemi zsebkönyvek általános bevezetése elsősorban a kerületvezető erdészek munkájának szakszerűbbé tételét szolgálná.

44. Üzemtervi összesítő.

A) Általános rész.

a) A jelenlegi állapot leírása. (Földrajzi, geológiai, meteorológiai, talajtani leírás. A termőhelytípusok területi eloszlása. Az erdők jelenlegi állapota, az állomány- és erdőtípusok eloszlása, a főbb összesített adatok [üres terület, fatér fogat, növedék stb.] korrigált értékei, grafikus ábrázolások. A szabatos ellenőrzés útján kapott korrekciós táblázatok, amelyek megadják az üzemi könyvben szereplő adatok esetleges szisztematikusságát és durva hibáit.)

b) Az erdő múltjának leírása. (A régmúlttal kezdve — amennyiben erre adatok rendelkezésre állnak —, s az elmúlt rövid időszak gazdálkodásának bírálatával befejezve.)

c) Határozatlan időre szóló távlati terv. (Lerögzíti az üzemtervezés időpontjában érvényesíteni kívánt tervezési alapelveket és a célul kitűzött optimális állapotot. Ide kellene beépíteni a fajajpolitikai irányelveket — az előnyben részesítendő és visszaszorítandó fajokokat —; a hozadékszabályozást, amely az országos hozadékszabályozás erdészetre történő — a feltárási alapterv ütemezésével összhangba hozott — lebontása kell, hogy legyen; az erdőfeltárási alaptervet; erózióvédelmi tervet, s minden 10 évnél hosszabb időre szóló tervet és elképzelést.)

d) 10 éves terv. (Tervezett erdőművelési és fahasználati eljárások, összesített tervszámok, a tervezési statisztikák fontosabb adatai, a véghasználat globális növedékesítése, véghasználati besorolás esetleges módosítása.) Sorrend: csemetetermelés, erdősítés, tisztítás, gyérfítés, véghasználat, feltárási, mellékhasználat, egyéb.

e) Az üzemtervezési munkákkal kapcsolatos megjegyzések. (Az elvégzett üzemtervezési munkák mennyiségben és munkaidőben munkafázisonként, a térképkészítés, állandósítás, fatömegszámítás módja és megbízhatósága, előzetes jegyzőkönyv, zárójegyzőkönyv, stb.)

B) Statisztikák.

Gépi adatfeldolgozással nyomtatványra készített táblázatok.

5. Az üzemtervezés végrehajtásának módja.

Egy erdészeti üzemtervezésének főbb szakaszai.

51. Előkészítő szakasz.

a) Általános előkészítés (Főként geodéziai, fotogrammetriai és munkaszervezési előkészítés.)

b) Előzetes térképkészítés többnyire fotogrammetriai úton. (Rossz térképanyag és nagyobb értékű erdők komplexum esetén előzetes pontjelöléssel és lombtalan állapotban történő lerepüléssel; egyébként a meglévő szintvonalas térképek átvételével, lombos állapotban történő lerepüléssel. Ahol megfelelő képanyag már rendelkezésre áll, a lerepültetés elmaradhat.)

c) Termőhelyfeltárási erdőtipológiai felvétellel és talajvizsgálattal. (Kombinált eljárás.)

d) Utak semleges vonalának kitűzése.

e) Irányelvek rögzítése. (Előzetes jegyzőkönyv. Résztevők: felelős üzemterv-szerkesztő, erdőrendezőszervező, erdőrendezési felügyelő, erdésztervezető, valamint az erdőgazdaság ill. más kezelőszervek és az OEF képviselői.)

f) Előzetes adatgyűjtés.

52. Üzemi könyv összeállítása. (Kezdő időpont a gazdasági év eleje.)

a) Általános bejárás, gazdasági beosztás, térképellenőrzés, -javítás és -minősítés. (Tagnagyság a terepnek megfelelően, hegyvidéken kb. 20—150 ha, dombvidéken, alföldön kb. 10—60 ha.)

b) Felvételi lapok kitöltése (erdőleírás). (A felvételi lapokat úgy kellene meg-szerkeszteni, hogy egyúttal az üzemi könyv szerkesztési példányát is adják, s így a sok kézi másolás elmaradna.)

c) Pótmérések.

d) Fatömegmérési (becslési) munkák. Erősen egyszerűsítve. Főként Bitterlich-féle szögszámláló próbával; erősen heterogén ritka állományokban alacsony törzszám esetén törzsenkénti felvétellel, magas törzszám esetén törzsszámlálással és reprezentatív próbafelvételek alapján végzett átlagátmérő és átlagmagasság meghatározással.)

e) Tervtárgyalás. (Zárójegyzőkönyv felvétele. Résztevők mint 51 e) alatt. A felvételi lapokat a tárgyalás előtt legalább egy hónappal az erdésztervezetőnek át kellene adni, hogy észrevételeinek megtételére felkészülhessen.)

f) Feldolgozási munkák. (Térkép végleges elkészítése; összterület számítása erdő-határ-koordinátákkal, részletterület-számítás ezen belül 1:10 000-esen végzett plani-metrálással, kataszteri adatokkal egyeztetés; területkimutatás elkészítése; fatömeg-számítás, lehetőleg gépi úton; szerkesztési példány összeállítása és ellenőrzése; erdő-sítés (terület) és fahasználat (fatömeg) globális összesítése a véghasználati fatömeg hozzávetőleges globális növedékesítésével.)

g) Üzemi könyv gépeltetése. (Ha lehet elektromos írógéppel, kapcsolt szalag-lyukasztással, egyidejűleg végzett kulcsszámozással.)

h) Üzemi könyvek bekötötetése, térképről másolatok csatolása.

Az erdőgazdaság (ill. a kezelő szerv) tehát a felvételi időpont után kb. fél-évvél megkaphatja az üzemi térképet és üzemi könyvet, valamint a globális össze-sítés eredményét.

53. Befejező szakasz.

a) Gépi adtfeldolgozás lyukkártyákkal. Minden erdőrészlet s azon belül minden fajfaj külön lyukkártyát kapna. (Elektromos írógép használata esetén a lyukkártyák a lyukasztószalagról automatikusan lyukasztathatók. A kulcsszámozás és lyukasztás ellenőrzése a lyukkártyák feliratozása után összeolvasással történhet.) Az üzemt-ervi statisztikák, valamint a vágásérettségi táblázat, és a használatok országos összesítése nyáron, az erdőgazdasági és országos statisztikák, valamint az egyéb gépi adatfel-dolgozási munkák télen készülnének.

b) Üzemi munkatérképek előállítása. (Szalaglyukasztás esetén programozott kivonatos gépi másolással, közvetlen lyukkártya lyukasztás esetén a kész üzemi könyvek elektrosztatikus eljárás alapján, xerografikus kisebbitésével készülnet. Bekötés kerületenként.)

c) Üzemi munkatérképek, szintvonalas térképek, tervtérkép stb. sokszorosítása.

d) Szűrőpróbás ellenőrzés. (Egy megfelelő létszámú ellenőrző részleg fel-a-data lenne.)

e) A szűrőpróbás ellenőrzés adatainak feldolgozása. Esetleges korrekciós ténye-zők számítása, javítási jegyzék elkészítése.

f) Az egy évi felvétel országosan összesített adatainak alapján végzett hozadék-szabályozás lebontása erdészetekre.

g) Üzemt-ervi összesítő (általános rész, statisztikák) összeállítása. (A központi ellenőrző részleg illetékes dolgozójának és a felelős üzemterv szerkesztőnek közös feladata.) Az összeállításnál figyelembe kell venni a kezelőszerv időközben eljut-tatott esetleges észrevételeit is.)

Az Országos Erdészeti Főigazgatóság csak az Üzemt-ervi összesítőt hagyná jóvá. Jóváhagyás után az Üzemt-ervi összesítőt, az Üzemi zsebkönyveket és a közben elkészült nagyszámú térképi anyagot kb. a felvételi időpont után másfél évvel kapná kézhez a kezelőszerv.

A vázolt eljárás gépi adatfeldolgozás nélkül kézi rendezéssel is kivihető. Kézi rendezéshez előnyösen lehetne használni kézi lyukkártyákat is, ez azonban már az eljárás bizonyos módosítását vonná maga után.

A vázolt erdőrendezési fejlesztési program nagy munkaidő befektetést és jelentős gépi beruházást is feltételez. Egyelőre tehát csak részleges kikísérletezéséről lehet szó.

Az erdőrendezés-fejlesztési program ütemezése sok tényezőtől függ. Ezek ismertetése azonban már nem tartozik ide.

Még egyszer hangsúlyoznom kell, hogy egyelőre csupán főként egyéni elképzelésekről van szó. Leközlésüket azért tartom fontosnak, hogy az esetleges észrevételeket a visegrádi kísérleti munkáknál már felhasználhassuk. Olyan megoldást igyekeztem találni, amelyik a hagyományos eljárást sem veti el teljes egészében, hogy az erdőrendezés fejlődése törésmentes lehessen. Erősen meggondolandó azonban, hogy nem lenne-e célszerű teljes mértékben áttérni az NDK-ban alkalmazott szűrőpróbás erdőrendezésre, vagy a Frauendorfer-féle szűrőpróbás eljárásra. (Ezeknek ismertetése, valamint az érvek és ellenérvek taglalása túl messzire vezetne.)

Az üzemtervi nyilvántartás vezetésére, összesítésére és ellenőrzésére, valamint az erdőgazdasági, táji, regionális és országos távlati tervezés kérdéseire csak röviden tértem ki, mivel ezekről még nincs meg a szükséges áttekintésem.

Az irodalmi hivatkozásokat — azok nagy száma miatt — mellőztem.

Anyatelepeink önköltsége

KIS TÓTH TAMÁS

A felszabadulás után elindított nagyarányú iparosítás erdőgazdaságunkat is új feladatok elé állította. Nemcsak a múlt hibáit kellett helyrehozni, pótolni, de új erdőket kellett nevelni, hogy lépést tudjunk tartani a kor követelményeivel. Amíg a két világháború között mindössze 25 ezer k. hold erdőt tudtunk csak telepíteni, addig a felszabadulás óta eltelt időben már meghaladtuk a félmilliót. Az erdészet történetében erre még nem volt példa. Igaz, hogy népgazdaságunk minden anyagi áldozatot megadott a siker érdekében, de az is igaz, hogy hiába lett volna az anyagi áldozat, ha ahhoz a tudás, szorgalom, összetartás és akarat nem párosul. Ez történt most is. A három, majd az ötéves tervben a gépesítés, újítások sorozata indult el, amely újabb és újabb eredményeket hozott. Így született meg a nagyüzemi csemetekertek gondolata is, amely nélkül nem tudtuk volna a nagy mennyiségű csemetét, suhángot, sorfát megtermelni és a tervekben lefektetett nagyarányú erdősítési programot végrehajtani.

Dr. Babos Imre és munkatársai nagy szakértelemmel hozták életre az 50-es évek táján a nagyüzemi csemetekerteket. Gépesítéssel összekapcsolva biztosították a szükséges feltételeket tájegységeknek megfelelően. Az ártereknek a nyárféléket kellett nagy mennyiségben termelni, nevelni. Mivel a nemesnyárat eredményesen csak vegetatív úton lehetett előállítani, így elsősorban fajtisza anyatelepeket kellett létesíteni. Ezeknek nagyságát és fajtáját *Bakay László* előadásában megjelent és *Keresztesi Béla* főigazgatóhelyettes 68/1955. sz. alatt jóváhagyott csemetenevelési utasítás szabályozta.

Sajnos ezen utasításokat vagy nem mindenki értette meg, vagy nem vette komolyan, mert következménye az lett, hogy nem tudtunk és ma sem tudunk deficitmentes csemetét termelni — ennek persze több más oka is van, amivel e helyen nem kívánok foglalkozni —, fő okát pedig abban látom, hogy sok helyen a csemetekerteket, mint szükséges rosszat kezelik, éppen ezért egyes helyeken a nemtörődomség és kedvtelenség lett úrrá, ami az eredménytelenséghez vezetett.

Annál örvedetesebb az a tény, hogy mind több és több szakcikk jelenik meg a Erdészeti Tudományos Intézet munkatársai tollából, mint pl. dr. Papp